

demOS

Jaargang 25
Februari 2009

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
**Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut**

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

2

NIDI

inhoud

- 1 **Traditionele jongeren en onafhankelijke ouderen**
- 3 Nederlandse bevolking groeit met 81.000 mensen
- 5 **Verhuizen**
- 5 Groei immigratie uit EU-lidstaten
- 7 Minder thuisbevallingen
- 8 **Nederlandse Demografiedag 2009**

Foto: stock.xchng/Thyka

Traditionele jongeren en onafhankelijke ouderen

Opvattingen over familie en gezin in Nederland

MATTHIJS KALMIJN EN
ANNETTE SCHERPENZEEL

Aangaande familie en gezin is in Nederland de afgelopen decennia heel wat veranderd. Mensen krijgen minder kinderen, veel moeders zijn gaan werken, meer mannen doen huishoudelijk werk en er wordt veel meer gescheiden. Ook wordt tegenwoordig anders over familie- en gezinskwesties gedacht dan in de jaren vijftig en zestig. De literatuur spreekt wel van een overgang van 'traditionele' naar 'moderne' opvattingen. Tussen leeftijdsgroepen blijven evenwel op bepaalde punten grote verschillen in opvattingen bestaan. De mening van de oudste generatie wordt daarentegen soms juist gedeeld door de jongeren.

In het zogenaamde LISS-onderzoek (zie kader) wordt vanaf 2007 een grootschalig internetpanel maandelijks ondervraagd over een groot aantal verschillende onderwerpen die hen bezighouden. Eén van de thema's van het LISS-onderzoek is hoe mensen denken over kwesties ten aanzien van familie en gezin. Hoe denken mensen tegenwoordig over deze zaken? En hoe verschillen de meningen tussen jong en oud?

Wie doet wat in het huishouden?

Uit eerder onderzoek blijkt dat 20 jaar geleden meer dan een kwart van de Nederlandse bevolking (27 procent in 1988) vond dat in een gezin de man het geld moet verdienen en de vrouw voor het huishouden en het gezin moet zorgen. Uit het LISS-onderzoek blijkt dat dat nu nog maar negen procent is.

Er zijn echter ook verschillen. Mensen van 65 jaar en ouder zijn bijvoorbeeld duidelijk traditioneler dan mensen tussen de 30 en 40 (figuur 1). Dit kan duiden op een generatie-effect: ouderen zijn in meer traditionele tijden opgegroeid dan jongeren en hebben deze traditionele waarden deels behouden. We zien echter ook dat jongeren – vooral mannen, maar deels ook vrouwen – weer wat traditioneler zijn dan mensen van middelbare leeftijd.

In het onderzoek werd ook gevraagd of vaders kunnen opvoeden. Ongeveer een derde van de mensen vindt dat een vrouw geschikter is voor het opvoeden van klei-

Foto: stock.xchng/Juliaf

ne kinderen dan de man. Bij de verschillen tussen leeftijdsgroepen is opnieuw een mogelijk generatie-effect te zien. Ouderen vinden in hogere mate dan jongeren dat de vrouw een betere opvoeder is (figuur 2). Overigens zijn er ook grote verschillen tussen mannen en vrouwen. Mannen vinden meer dan vrouwen dat de vrouw beter is in het opvoeden van kleine kinderen. De meest traditionele groep hier zijn oudere mannen; van hen vindt 60 procent dat de vrouw geschikter is voor de opvoeding.

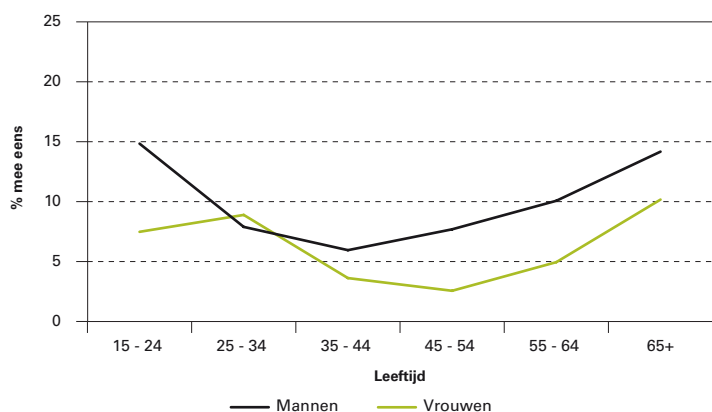
Is het goed als moeders werken?

Op geen enkel terrein is er waarschijnlijk zoveel veranderd als op het terrein van de werkende vrouw. Veel discussie blijft echter bestaan over

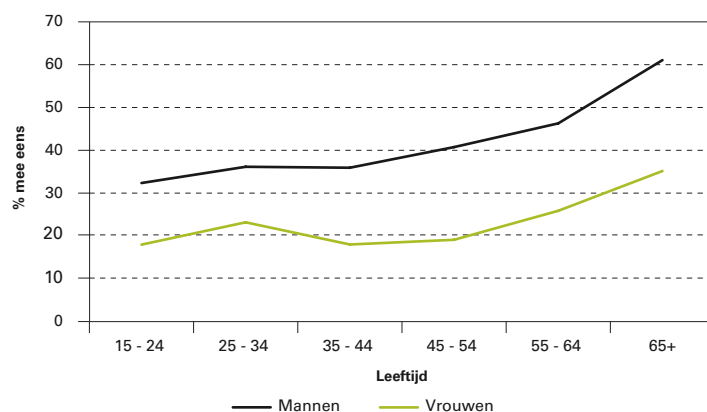
het werken van de vrouw als zij jonge kinderen heeft. Het antwoord op de vraag of mensen het acceptabel vinden als een vrouw werkt terwijl zij kinderen heeft hangt in de eerste plaats af van de leeftijd van het kind, zo blijkt uit het onderzoek. Als het kind een baby is, vindt bijna 40 procent het beter als de vrouw niet werkt (figuur 3). De bezwaren tegen werken nemen af tot ongeveer 20 procent als het kind wat ouder is maar nog niet naar school gaat. Als het kind naar school gaat vindt bijna niemand het nog bezwaarlijk als de vrouw werkt. Wel zien we dan nog veel weerstand tegen voltijds werken. Slechts 30 procent van de mensen vindt voltijds werk een toelaatbare keuze als de kinderen naar de lagere school gaan. Als het kind op de middelbare school zit, is de acceptatie van voltijd werk groter (64 procent).

Verschillen tussen leeftijdsgroepen zijn groot. Hoe ouder mensen zijn, des te meer zij vinden dat een moeder van een jong kind niet moet werken (figuur 4). Bij jongeren zien we weer een ander patroon. Van de 15-24-jarigen zijn er in verhouding meer afwijzend tegenover het werken van de moeder dan van de 25-44-jarigen. De verschillen zijn opmerkelijk want jongeren lijken in dit opzicht bijna even traditioneel als de oudste generatie. De verschillen zijn eigenlijk het grootst tussen de oudste generatie en de groep dertigers, mensen die zelf kinderen opvoeden. Hier lijkt dus nog wel degelijk een generatieconflict te spelen tussen jonge ouders en hun ouders. Hetzelfde blijkt trouwens als wordt gekeken naar wat mensen denken over de gevolgen voor het kind van het werken van de moeder (figuur 5). Ouderen zijn hierover negatiever dan mensen van middelbare leeftijd,

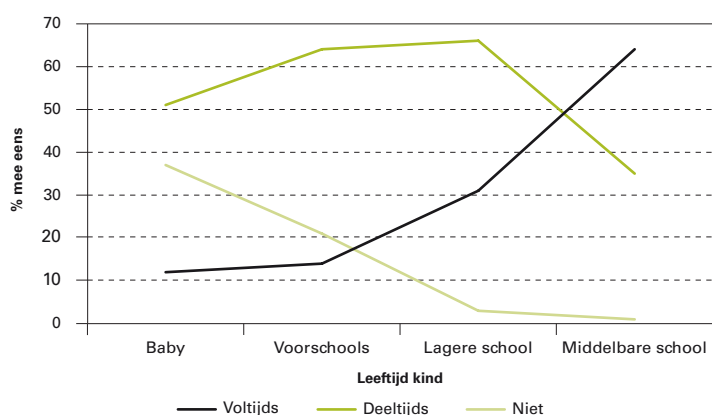
Figuur 1. "De man moet het geld verdienen, de vrouw moet het huishouden doen"

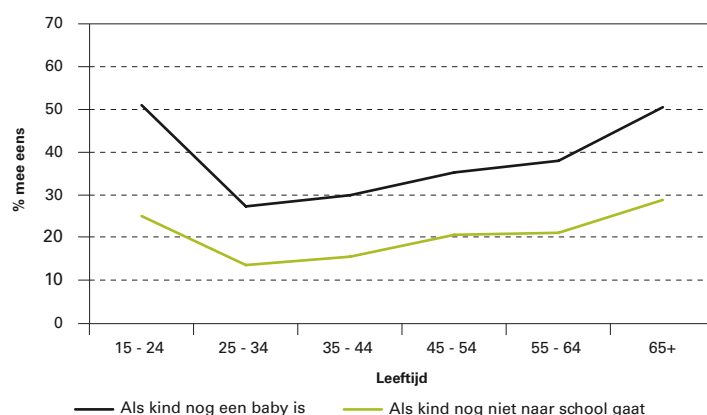
Figuur 2. "Vrouw is geschikter voor opvoeding dan man"

Figuur 3. "Mag een vrouw werken" bij mogelijke leeftijden van het kind

Figuur 4. "Niet werken voor de moeder is het beste"

maar jongeren zijn weer wat pessimistischer en lijken meer op de oudste dan op de midden-groep. Mannen zijn trouwens fors negatiever dan vrouwen. Hier is duidelijk sprake van een potentieel conflict tussen de seksen.

Toegenomen tolerantie

De tolerantie ten aanzien van echtscheiding is de laatste 40 jaar sterk toegenomen, net als het aantal echtscheidingen overigens. Omdat een echtscheiding vaak een negatieve invloed heeft op de ontwikkeling van het kind, is er minder tolerantie in de publieke opinie ten aanzien van echtscheiding als er jonge kinderen in het spel zijn. In het LISS-panel is bijna 60 procent van mening dat echtscheiding ook mag als het getrouwde stel jonge kinderen heeft. De oudere generaties blijken minder tolerant ten aanzien van echtscheiding dan de middengeneraties, terwijl de jongeren opnieuw wat meer afwijzend zijn (figuur 6). Dit kan wijzen op een toenemende scepsis in de samenleving tegenover echtscheiding, mogelijk als gevolg van de publieke discussie over de nadelige gevolgen van scheiding. Het kan er echter ook op wijzen dat veel van deze jongeren zelf een scheiding van hun ouders hebben meegemaakt of vrienden hebben met gescheiden ouders, waardoor ze een negatievere houding hebben ten aanzien van scheiding. Tot slot kan het ook een pure leeftijds kwestie zijn. Mensen van middelbare leeftijd zullen zich wellicht in hogere mate de realiteit van een misgelopen huwelijk kunnen voorstellen waardoor ze toleranter zijn dan toen ze jong waren.

Solidariteit met ouderen

In hoeverre ouderen kunnen en moeten worden

verzorgd door de jongere generatie is een thema dat tegenwoordig weer terug is in de belangstelling, mede door de vergrijzing en de toegenomen kosten van de gezondheidszorg voor ouderen. Eén aspect hiervan is steun binnen de familie. Zijn kinderen bereid om voor hun oudere ouders te zorgen als deze dat nodig hebben? En wat zijn de normen op dit punt: horen kinderen te zorgen voor hun ouders of moet dat een keuze zijn? Aan het LISS-panel zijn enkele stellingen voorgelegd over wat kinderen voor hun ouders behoren te doen. Uit het onderzoek blijkt dat de normen afhangen van de situatie. Ruim de helft van de mensen vindt dat kinderen hun ouders ongeveer wekelijks moeten bezoeken als ze dichtbij wonen, slechts een kwart is van mening dat kinderen hun ouders moeten verzorgen als ze ziek zijn en slechts één op de tien vindt dat ouders bij hun kinderen moeten kunnen inwonen (figuur 7). Kortom, hoe zwaarder de inspanning van de kant van de kinderen is, hoe minder dat als norm wordt aanvaard.

Wat mensen vinden van steun aan ouderen verschilt sterk per leeftijdsgroep. Ouderen vinden het belangrijker dat kinderen hun ouders bezoeken dan jongeren. Zij hebben waarschijnlijk meer behoefte aan contact terwijl hun kinderen hun eigen drukke levens hebben. Daarbij volgen hun opvattingen als het ware wat ze voor zichzelf willen.

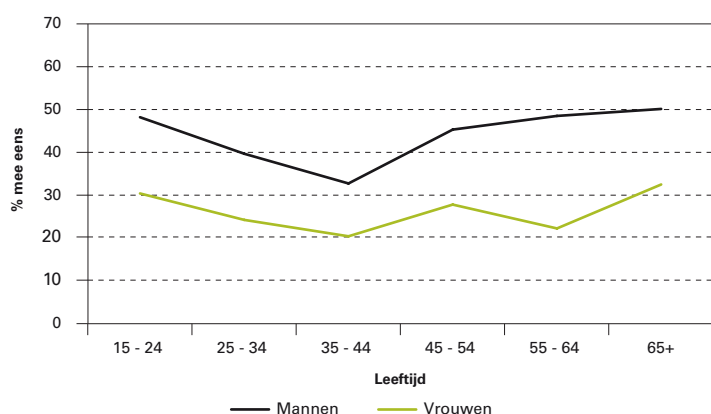
Voor de andere twee stellingen is het leeftijds patroon echter andersom. Ouderen vinden juist in mindere mate dan jongeren dat kinderen hun ouders moeten helpen bij ziekte en dat ouders bij hun kinderen moeten kunnen inwonen. Op dit punt lijken de gevoelens van verplichting dus sterker ontwikkeld bij de jongeren. Dat ouderen

demodata

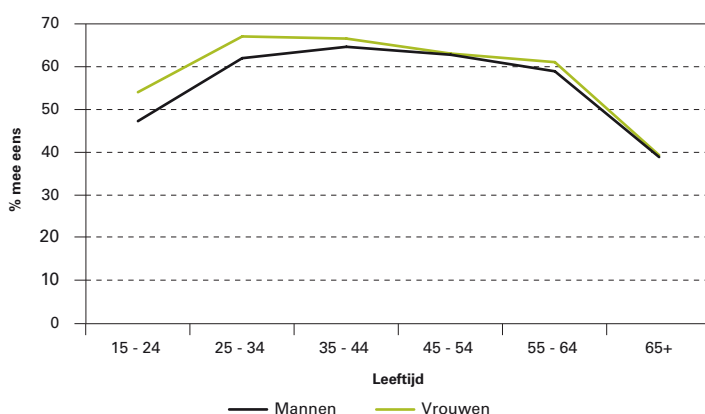
NEDERLANDSE BEVOLKING GROEIT MET 81.000 MENSEN

In 2008 kreeg Nederland er per saldo ruim 81.000 inwoners bij, 34.000 meer dan in 2007. De sterk gestegen bevolkingsgroei komt vooral doordat zich fors meer mensen in Nederland vestigden en het vertrek uit Nederland daalde. In 2008 bereikte de immigratie met bijna 143.000 mensen een record-hoogte. Dat aantal werd alleen bij de millennium-wisseling enigszins benaderd. In de eerste drie kwartalen van 2008 nam vooral het aantal arbeidsmigranten uit de Europese Unie toe. In het laatste kwartaal zakte de instroom uit de Oost-Europese lidstaten iets in, maar dit werd gecompenseerd door een hogere instroom vanuit andere landen. De emigratie daalde het afgelopen jaar van 123.000 naar 116.000 mensen, en droeg zo verder bij aan de bevolkingsgroei. De daling deed zich, met een enkele uitzondering, over de hele linie voor. Het aantal Polen, Roemenen en Bulgaren dat emigreerde steeg daarentegen. Ook de stijging van het aantal geboorten droeg bij aan de snellere bevolkingsgroei. De dalende trend die in het begin van deze eeuw begon, sloeg het afgelopen jaar om in een lichte stijging. In 2008 werden bijna 185.000 kinderen geboren, ruim 3.000 meer dan in het voorgaande jaar. Een iets groter aantal overledenen had een neerwaarts effect op de bevolkingsgroei. Nederland telde per 1 januari 2009 bijna 16,5 miljoen inwoners (CBS).

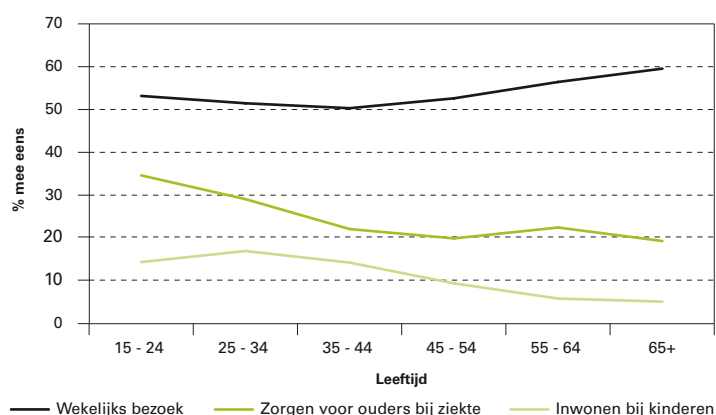
Figuur 5. "Voorschools kind leidt eronder als de moeder werkt"

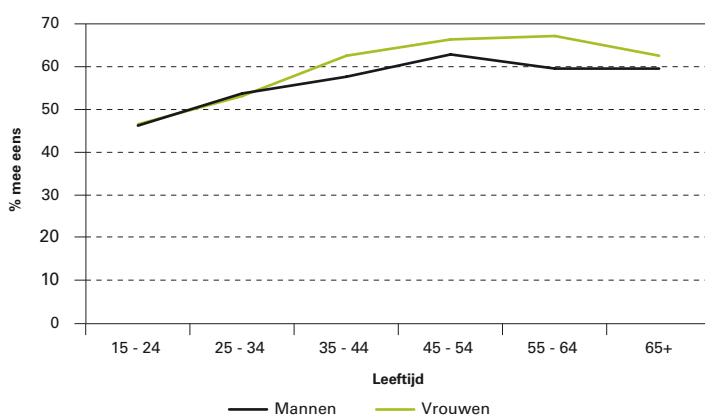
Figuur 6. "Een gehuwd stel met jonge kinderen mag scheiden"

Figuur 7. "Verplichtingen ten aanzien van oudere ouders"

Figuur 8. "Euthanasie is aanvaardbaar"

LISS staat voor Langlopende Internet Studies voor de Sociale Wetenschappen en wordt gefinancierd door het ministerie van OCW en NWO. LISS wordt uitgevoerd door de Universiteit van Tilburg. In het panel zitten 4.900 huishoudens en daarin nemen 7.800 personen deel aan het panel. Zij worden over een periode van acht jaar tegen betaling maandelijks ondervraagd.

De panelleden beantwoorden ieder jaar dezelfde kernvragenlijst, bestaande uit een groot aantal vragen op gebieden zoals werk, opleiding, afkomst, inkomen, politieke overtuiging, waarden en persoonlijkheid. Academische onderzoekers kunnen deze data gratis gebruiken. Daarnaast kan het LISS-panel worden gebruikt voor eigen dataverzameling. Ook dit is gratis voor onderzoekers aan universiteiten en wetenschappelijke instituten.

Voor de opbouw van het LISS-panel is in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek een kanssteekproef getrokken waarbij ook mensen zonder internet zijn ingesloten. Personen die niet in de originele steekproef zaten kunnen niet meedoen, er is dus geen zelfselectie mogelijk. Mensen zonder computer of internet krijgen apparatuur om mee te kunnen doen. De huishoudens in de steekproef zijn benaderd op een traditionele manier (brief, telefoon en bezoek aan huis) om hen uit te nodigen om panellid te worden. Bijna de helft (48 procent) van de huishoudens in de originele steekproef is panellid geworden. De respons op de vragenlijsten ligt iedere maand tussen de 70 en 75 procent. Meer informatie over de samenstelling van het panel, het gebruik van de data en het uitvoeren van eigen onderzoek is te vinden op www.lissdata.nl.

De percentages in de figuren naar leeftijd zijn gecorrigeerd voor opleidingsverschillen tussen leeftijdsgroepen.

hier minder steun aan geven wijst mogelijk op een behoefte aan autonomie. Hun kinderen hebben misschien het gevoel dat zij moeten helpen, maar de ouders willen liever niet afhankelijk zijn van hun kinderen. Ouderen weten wellicht ook uit eigen ervaring hoe belastend de zorg voor ouders of het inwonen van ouders kan zijn.

Is euthanasie toelaatbaar?

In het LISS-panel is aan mensen ook gevraagd of zij euthanasie toelaatbaar vonden. Mensen konden reageren op een schaal lopend van 1 ('euthanasie moet worden verboden') tot 5 ('euthanasie moet mogelijk zijn'). Bijna 60 procent van de mensen koos voor de laatste optie, hetgeen bevestigt dat Nederland ten aanzien van euthanasie een redelijk liberaal klimaat kent. Op dit punt lijkt echter geen generatie-effect te spelen. Ouderen zijn niet 'traditioneler' op dit

punt dan de middengroepen en de jongeren zijn hier geen uitzondering (figuur 8). De verschillen gaan in één en dezelfde richting: Hoe ouder mensen zijn, des te liberaler ze zijn ten aanzien van euthanasie. Mogelijk speelt hierbij vooral leeftijd een rol. Naarmate mensen ouder worden, worden ze meer geconfronteerd met de dood en zullen ze anders gaan denken over euthanasie.

Tot slot

Hoewel mensen veel 'moderner' zijn geworden in hun gedrag en opvattingen ten aanzien van huwelijk en gezin, blijven er in de samenleving grote verschillen bestaan tussen de leeftijdsgroepen. Ouderen zijn in veel opzichten traditioneler in hun opvattingen. Ouderen zijn in traditionele tijden opgegroeid en voor een deel zullen zij hun opvattingen van vroeger hebben behouden. De allerjongste groep, die van 15-24 jaar, lijkt op het moment echter juist traditioneler dan de middengroep, een fenomeen dat precies het tegenovergestelde is van de situatie ten tijde van de culturele revolutie van de jaren zestig en zeventig. Dat jongeren soms traditioneler zijn kan wijzen op een trend in tegengestelde richting – een voorbode van een meer traditioneel wordend klimaat – maar het is de vraag of deze jongeren hun opvattingen handhaven als zij ouder worden en zelf kinderen gaan opvoeden. Daarnaast blijken ouderen in sommige opzichten ook zelf modern te zijn: ze willen bijvoorbeeld niet afhankelijk zijn van (de verzorging van) hun kinderen en hechten daarmee meer aan autonomie en onafhankelijkheid – twee kernaspecten van individualisering – dan hun kinderen. Ook zijn ouderen liberaler ten aanzien van euthanasie dan jongeren. Dit laatste heeft waarschijnlijk meer met ouder worden te maken (leeftijd) en niet met de periode waarin men is opgegroeid (generatie).

Prof. dr. M. Kalmijn en **dr. A.C. Scherpenzeel**,
Universiteit van Tilburg; e-mail: m.kalmijn@uvt.nl

Foto: stock.xchng/Glumus

